

**АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Падей А.С.,

аспірант кафедри криміналістики

Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена з'ясуванню сутності та систематизації принципів криміналістичної методики. Досліджуються дискусійні точки зору сучасних та радянських вчених-криміналістів стосовно розподілу даних принципів за теоретичним та практичним призначення. Розглядається значення принципів криміналістичної методики для діяльності з розслідування злочинів. Запропоновано визначення та система принципів криміналістичної методики.

Ключові слова: криміналістика, принципи, слідча діяльність, криміналістична методика, розслідування, система принципів.

Падей А.С. / АНАЛИЗ ПРИНЦИПОВ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ МЕТОДИКИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

Статья посвящена рассмотрению вопросов сущности и систематизации принципов криминалистической методики. Исследуются дискуссионные точки зрения современных и советских ученых-криминалистов относительно выделения данных принципов по теоретическому и практическому предназначению. Рассматривается значение принципов криминалистической методики для деятельности по расследованию преступлений. Предложено понятие и система принципов криминалистической методики.

Ключевые слова: криминалистика, принципы, следственная деятельность, криминалистическая методика, расследование, система принципів.

Padey A.S. / ANALYSIS PRINCIPLES CRIMINALISTIC METHODS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPEKTS / National University «Odessa Law Academy», Ukraine

The article is dedicated to the ascertainment of essence and systematization of principles of criminalistics methods. The research of controversial points of view of contemporary and soviet scientists-criminalists concerning differentiation of principles on practical and theoretical function is made. Supported the view on the allocation principles of forensic crime detection methods for theoretical and practical purpose. The importance of principles of criminalistics methods for activity of investigation of crimes is analyzed. Concept and system of principles of criminalistic methods is proposed. Supported the view on the allocation methods of investigating practical content – as a system of investigation aimed to implementation methodological regulations and guidelines and the principles of the investigative activities.

Key words: criminalistics, principles, investigation activities, criminalistic methods, investigation, system of principles.

Криміналістична методика розслідування злочинів направлена на забезпечення повного, якісного розкриття кримінальних діянь. Залишення цих діянь нерозслідуваними, злочинців не притягнутих до відповідальності, створює обстановку беззаконності. Перед практичними працівниками стоїть багато питань перш ніж розслідувана подія буде завершеною.

Безумовно саме наука криміналістика покликана сприяти правоохоронним органам доцільними науковими рекомендаціями, техніко-криміналістичними засобами, тактичними прийомами в діяльності з розслідування злочинів.

Важливу роль в криміналістичній науці та практичній діяльності по боротьбі зі злочинністю відіграють філософські положення про єдність теорії і практики, їх взаємозв'язок та обумовленість. Ці загальні філософські положення конкретизуються за допомогою таких категорій, як принципи теоретичної і практичної діяльності в криміналістиці [1, с. 48].

Цього питання торкались ряд вчених криміналістів, таких як: Р. С. Белкін, О. Я. Басєв, І. О. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, І. М. Лузгін, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, М. В. Салтєвський, М. О. Селіванов, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, А. В. Шмонін, Б. В. Щур, М. П. Яблоков та ін.

Саме принципами, які покладені в основу розробки окремих криміналістичних методик визначається система методів і засобів розслідування злочинів, а також структура окремих методик розслідування в криміналістичній науці, що є важливими для правозастосовних органів – дізнавачів, слідчих, прокурорів які безпосередньо використовують криміналістичні методики у своїй практичній діяльності.

Принципи в криміналістиці мають надто широке коло, вони не мають чіткої уніфікації у визначенні системи

принципів теоретичної і практичної діяльності, які часто співвідносять, хоча і не завжди розмежують, але, на нашу думку, їх варто розрізнити за теоретичним і практичним призначенням.

Вивчення та дослідження розслідування злочинної діяльності дає змогу обґрунтовано підійти до проблеми принципів методики розслідування злочинів та співвідношення в теоретичному та практичному аспекті.

Варто погодитися з думками авторів, які поділяють криміналістичні принципи на: наукові принципи, які стосуються розробки положень методики розслідування і на принципи практичної діяльності – стосовно застосування, методики розслідування конкретного злочину.

Аналіз питань принципів криміналістичної методики та їх розмежування за теоретичним і практичним призначенням не є випадковим, оскільки саме принципи (основні вихідні положення, засади будь-якої теорії та керівні ідеї) служать допомогою при розробці нових методик та якісному і об'єктивному розслідуванню злочинів. При цьому принципи є методологічною категорією, в основі якої лежать об'єктивні закономірності діяльності з розслідування і попередження злочинів.

Методика розслідування злочинів найчастіше розглядається у двох значеннях: у теоретичному – як розділ науки криміналістики і в дидактичному – як частина навчального курсу «Криміналістика». Доцільно було б виділити також і практичний зміст методики розслідування – як системи діяльності слідчого, що спрямована на реалізацію методичних положень та рекомендацій, а також принципів самої слідчої діяльності [2, с. 348].

Якщо задатися питанням, для чого взагалі нам потрібна розробка принципів криміналістичної методики, то відповідь на нього ми зможемо відшукати в суті самого питання. Формування будь-якої криміналістичної методики розслідування злочинів має базуватись на підставі

основних вихідних положень, а саме таких категорій як принципи. Сказане висловлювання є загально визнаним і начебто не потребує додаткових аргументів. Проте ми змушені висвітлити дану проблематику, не зважаючи на те, що вже не перше десятиліття криміналістичні методики розслідування злочинів досить успішно розробляються, але питання щодо розробки принципів криміналістичної методики дотепер остаточно не вирішено, та породжує численні дискусії.

Дані принципи, в будь-якому випадку, повинні витікати із завдань криміналістичної методики, а саме: вивчення злочинців і злочинів; вивчення передового досвіду з виявлення, розслідування, розкриття та запобігання окремим видам злочинів; розробка науково-обґрунтованих методичних рекомендацій та проведення розслідування окремих видів злочинів.

З вищевикладеного виникає закономірне питання – як особі, яка займається пізнавальною діяльністю, формувати та застосовувати методику розслідування злочинів: виходячи з яких принципів? Це питання є актуальним та нагальним, оскільки слідчий в своїй практичній діяльності повинен керуватися принципами застосування або побудови вже розробленої криміналістичної методики при розслідуванні конкретної кримінальної справи. Тому чітке виділення таких принципів сприятиме слідчому при здійсненні практичної діяльності.

У криміналістичній літературі певна увага приділялася проблемам визначення принципів криміналістичної методики, або принципів розроблення методики розслідування злочинів, але пропонувані положення не є однозначними.

В свій час О. М. Колесніченко виділив чотири принципи криміналістичної методики: правильна кримінально-правова оцінка розслідуваної події; обумовленість методики особливостями конкретної кримінальної справи і слідчої ситуації; координація дій слідчого, органів дізнання і громадськості; використання в розслідуванні наукових знань [3].

При цьому, М. О. Селіванов називає десять принципів криміналістичної методики: планомірність розслідування; обумовленість методики предметом доказування; необхідність врахування типової криміналістичної характеристики злочинів; врахування при побудові методики розслідування у конкретній справі слідчої ситуації; оптимальний набір слідчих дій, що забезпечують повноту, точність і економічність розслідування; розподіл слідчих дій на первинні і наступні; оптимальна послідовність намічених і проведених слідчих дій; передбачення поряд з окремими слідчими діями комплексів слідчих дій, підпорядкованим тим чи іншим окремим завданням; установлення черговості таких комплексів слідчих дій; рухливість, динамічність методики [4, с. 79].

На наш погляд, вдало були сформульовані принципи криміналістичної методики В. В. Тіщенком. До принципів наукової розробки методики розслідування окремих категорій злочинів віднесено наступні: розгляд об'єктів методики розслідування – злочину і розслідування з позицій системно-діяльнісного і функціонального підходів; використання даних і новітніх досягнень інших наук, для дослідження злочинів, умов їхнього вчинення, особливостей механізму слідоутворення і розробки адекватних рекомендацій з їхнього розслідування; розробка методичних рекомендацій на основі криміналістичного аналізу злочинів і створення їх типової інформаційно-пізнавальної моделі – криміналістичної характеристики щодо досліджуваної категорії злочинів; використання досвіду слідчої практики шляхом його узагальнення, аналізу і наступної екстраполяції в теорію розкриття злочинів; розробка методичних рекомендацій на основі криміналістичної класифікації злочинів; розробка окремих методик розслідування на основі визначення і характеристики обставин даного виду злочину, що підлягають установленню; розробка напрям-

ків і завдань розслідування з урахуванням специфіки етапів розслідування; розробка методичних рекомендацій на основі інформаційно-ситуаційної оцінки стану розслідування, виділення типових слідчих ситуацій, що виникають на різних етапах розслідування; виділення відповідних типових завдань тактичного й організаційно-методичного характеру і визначення оптимальної програми їх вирішення з урахуванням особливостей конкретної категорії злочинів і етапів їх розслідування; виділення специфічних тактичних і технічних прийомів при проведенні окремих слідчих дій і тактичних операцій.

До принципів вибору і застосування криміналістичної методики автор відніс: вибір напрямку розслідування і досягнення його кінцевої мети, виходячи з кримінально-правової оцінки події і предмета доказування; визначення належності події, яка розслідується, до відомого типу, роду, виду, групи злочинів на основі наукової криміналістичної класифікації, що дозволяє правильно вибрати відповідну рекомендовану криміналістичною методикою; використання в розслідуванні даних відповідної криміналістичної характеристики категорії злочинів; ситуаційний підхід до постановки тактичних завдань і засобів їх вирішення; етапність методики розслідування, яка передбачає виділення двох основних етапів і вирішення на кожному з них властивих йому завдань; планомірність ходу розслідування; використання різних форм і методів взаємодії слідчого з органами дізнання, іншими правоохоронними особами, населенням; застосування сучасних наукових та технічних можливостей у розслідуванні кожного злочину [5, с. 119].

Б. В. Щур вважає, що до принципів побудови (формування) окремих криміналістичних методик мають бути віднесені: системність криміналістичної методики; наукова обґрунтованість методичних рекомендацій та слідчих технологій; структурованість побудови окремої криміналістичної методики; об'єктивність у формуванні окремої криміналістичної методики.

До принципів застосування окремих криміналістичних методик доцільно віднести: законність використання методичних рекомендацій; етичність використання методичних рекомендацій; етапність (планомірність) використання методичних рекомендацій; вибірковість (ситуаційність) застосування методичних рекомендацій; індивідуальність (конкретність) застосування методичних рекомендацій [6].

Дані погляди вчених-криміналістів не є вичерпним переліком, але не важко помітити, що всі вони є різноплановими, стосуються різних рівнів принципів криміналістичної методики. Одні автори виділяють принципи формування (побудови) криміналістичних методик, інші – принципи розробки криміналістичних методик, деякі мають на увазі не принципи методики розслідування або наукової її розробки, а принципи побудови методик розслідування по конкретній кримінальній справі, які адресовані слідчому. Однак однозначної системи принципів, керівних ідей та засад криміналістичної методики не має.

Проаналізувавши погляди вчених-криміналістів в цілому, можна дати стислу характеристику системи принципів криміналістичної методики та принципів практичної діяльності і побачити взагалі до яких рівнів вони відносять ті чи інші принципи.

Так, загальні принципи криміналістичної методики виділяють: Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, А. П. Гель, І. Ф. Герасимов, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков, М. Г. Шурухнов та ін.

Принципи розроблення та застосування криміналістичної методики пропонують: І. О. Возгрін, В. А. Журавель, О. О. Екскархопуло, Г. М. Меглецький, В. В. Тіщенко, А. В. Шмонін, Б. В. Щур та ін.

На нашу думку, в методиці важливо не просто повторення тих чи інших загальнокриміналістичних принципів, а демонстрація того, як вони реалізуються, якими шляха-

ми і засобами методичного характеру знаходять своє відображення в слідчій практиці, адже принципи наукової розробки криміналістичної методики, які, в свою чергу, розробляються науковцями, повинні знайти своє відображення в ході її застосування при розслідуванні по конкретній кримінальній справі.

Говорячи про проблеми розробки принципів криміналістичної методики, слід зауважити, що, перш за все, вони повинні бути чітко уніфікованими та розмежованими за теоретичним та практичним призначенням. При цьому мова має йти про систему принципів криміналістичної методики. Також варто зазначити, що ті вчені, які розроблятимуть окремі криміналістичні методики, безпосередньо повинні керуватись загальними принципами.

Після попередніх суджень хотілось би висловити своє бачення щодо даної проблематики.

Принципи криміналістичної методики розслідування злочинів – це сукупність основоположних засад, керівних ідей, які виражають зміст та сутність даної криміналістич-

ної теорії, носять теоретичний і практичний характер та безпосередньо направлені на здійснення розслідування.

Система принципів криміналістичної методики повинна мати такий вигляд:

1) Теоретичний рівень:

– принципи криміналістичної методики як розділу криміналістики;

– принципи формування (розробки) окремих криміналістичних методик;

2) Практичний рівень:

– принципи застосування (адаптації) криміналістичних методик стосовно окремого випадку розслідування.

На нашу думку, слід вважати завданням криміналістичної науки розробку та чітке виділення теоретичних і практичних принципів криміналістичної методики, застосування яких сприяло б реалізації їх в практичній діяльності по боротьбі зі злочинністю. У такому випадку розроблені методичні рекомендації будуть мати практичний сенс та виконувати покладені на них функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Криміналістика : Підручник / Кол. авт. : В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – 464 с.
2. Драпкин Л. Я. Криминалистика / Л. Я. Драпкин, В. Н. Карагодин. – М. : Проспект, 2007. – 672 с.
3. Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений : Текст лекций / А. Н. Колесниченко. – Харьков : Юрид. Ин-т, 1976. – 28 с.
4. Селиванов Н. А. Советская криминалистика : система понятий / Н. А. Селиванов. – М. : Юрид. лит., 1982.
5. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : Монографія / В. В. Тищенко // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2007. – 121 с.
6. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : дис...доктора юрид. наук за спец. : 12.00.09 / Б. В. Щур. – Харків, 2011 – 407 с.

УДК 343.123.1(477)

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИМОГИ, ЩО СТАВЛЯТЬСЯ ДО УХВАЛ СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Чорноморець Т.О.,
магістр юридичного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню питання гносеологічних та правових вимог, що ставляться до рішень слідчого судді в кримінальному провадженні України. Звернуто увагу на проблемні аспекти правових вимог, а саме: законності, обґрунтованості та вмотивованості судових рішень слідчого судді. Обґрунтовано актуальність віднесення до правових вимог вимоги справедливості та виконаності судового рішення, що має знайти своє відображення у статті 370 Кримінального процесуального кодексу України. Запропоновано визначити окремо статтю в Кримінальному процесуальному кодексі України загальні вимоги, що ставляться до ухвал слідчого судді стосовно заходів забезпечення кримінального провадження, як це зроблено стосовно ухвал слідчого судді при вирішенні питання про застосування запобіжних заходів. Також акцентується увага на судовій практиці, що пов'язана з проблемами виконання ухвал слідчого судді.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, слідчий суддя, судові рішення, ухвали слідчого судді.

Чорноморець Т.О. / ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ, ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ К ПОСТАНОВЛЕНИЯМ СЛЕДСТВЕННОГО СУДЬИ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ УКРАИНЫ / Юридический факультет Киевского национального университета имени Тараса Шевченка, Украина

В статье анализируется вопрос гносеологических и правовых требований, предъявляемых к решениям следственного судьи в уголовном производстве Украины. Обращено внимание на проблемные аспекты правовых требований, а именно: законности, обоснованности и мотивированности судебных решений следственного судьи. Обоснована актуальность отнесения к правовым требованиям требования справедливости и выполнимости судебного решения, что должно найти свое отражение в статье 370 Уголовного процессуального кодекса Украины. Предложено определить отдельной статьей в Уголовном процессуальном кодексе Украины общие требования, предъявляемые к постановлениям следственного судьи о мерах обеспечения уголовного производства, как это сделано относительно постановлений следственного судьи при решении вопроса о применении мер пресечения. Также акцентируется внимание на судебной практике, связанной с проблемами выполнения постановлений следственного судьи.

Ключевые слова: уголовное производство, досудебное расследование, следственный судья, судебные решения, постановления следственного судьи.

Chornomorets T.O. / EPISTEMOLOGICAL AND LEGAL REQUIREMENTS, CONCERNING TO THE DECISION OF THE INVESTIGATING JUDGE IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF UKRAINE / Law faculty of Taras Shevchenko National University, Ukraine

The article is devoted to the question of the epistemological and legal requirements that relate to the decisions of the investigating judge in criminal proceedings of Ukraine. It is concluded that the requirements are epistemological certainty in the quality of new knowledge investigating judge, to which he came as a result of criminal procedural knowledge.

Attention is paid to the problematic aspects of the legal requirements, namely the legality, validity and motivation court rulings of investigating judge.

In respect of such claims as justice of the court rulings, the article noted that the Criminal Procedure Code of Ukraine, unfortunately, such as requirement is not clearly fixed, but a conclusion can be made, firstly, based on the general principles of criminal proceedings, namely the part 1